

злочинів міжнародного характеру, не проводиться чітке їх відмежування від міжнародних злочинів та злочинів з іноземним елементом. Необхідним, на нашу думку, є також створення міжнародного судового органу для розгляду справ про вказані злочини та для уникнення колізій кримінальних юрисдикцій різних країн щодо них. Ці питання повинні стати темою окремого наукового дослідження.

Список літератури: 1. История дипломатии. М., 1959. Т. 1. 2. Бородин С.В., Ляхов Е.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. М., 1983. 3. Сахаров А.Н. Дипломатия Древней Руси. М., 1987. 4. Бахтигареева А.Р. История возникновения и развития международного уголовного права // Московский журнал международного права. 1995. № 2. 5. Алексеев С.С. Теория права. М., 1994. 6. Люблинский П.И. Международные съезды по вопросам уголовного права за десять лет (1905–1915). Петроград: Сенатская Типография, 1915. 7. Трайнин А.Н. Уголовная интервенция. Движение по унификации уголовного законодательства капиталистических стран. М., 1935. 8. Сааді Аль Захарна Салім Мухаммед. Міжнародний кримінальний суд: важливий інструмент в боротьбі з міжнародною злочинністю // Право України. 2000. № 10.

Надійшла до редколегії 10.03.04

І.В. Сингаївська

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД «НА ОБМАН, ЩО РОЗЯГНУВСЯ НА ВІКІ»

Кримінальний кодекс України містить у собі заборонні норми, які пережили багато інтерпретацій і дійшли до нас у відшліфованому часом і життєвою необхідністю вигляді, та тих норм, в яких потреба виникла нещодавно. Але навряд чи в діючому кримінальному законодавстві є норма, яка б мала таку насичену історію цікавих подій і причетних талановитих осіб, які займалися фальшивомонетництвом. За свою кропітку працю вони отримували жорстокі покарання, та це не зупиняло інших винахідників застосовувати ще більш загадкові способи вчинення цього злочину.

Темі фальшивомонетництва були присвячені праці Солопанова Ю.В., Александрова Ю.В. У Росії стан дослідження цієї проблематики більш активний, нею займаються Гітмутдинов О.Р., Ларичев В.Д., Солдатченков В.С., Щерба С.П.. В Україні тема частково висвітлена у працях Дудорова О.О., Гуторової Н.О., Романова С.Ю.

Історія фальшивомонетництва¹ свідчить, що грошові знаки підроблялись: домогосподаркою, яка, маючи сімох дітей, віднайшла час та спосіб, у домашніх умовах, за допомогою праски виготовляти асигнації номіналом в 5 фунтів

¹ Термін «фальшивомонетництво» походить від латинського «falsus» – «обманний, невірний, підроблений» і «moneta» – критерій, стандарт. Фальшивомонетництво в спеціальній літературі визначили як виготовлення та збут підроблених грошей та цінних паперів, зараз воно децю ширше і передбачається ст. 199 КК України. Це поняття використовують як об'єднуюче і прямо зазначають в Кримінальних кодексах Франції, Японії. Спеціалісти вважають, що підроблена купюра це така, у якій змінений номінал на більш високий, фальшивою вважаються така купюра, яка повністю виготовлена наново.

стерлінгів, налагодивши масовий випуск продукції; учасниками відомої широкомасштабної таємної операції «Бернард», яка проводилася німцями; зграєю фальшивомонетників, діяльність яких схвалювала церква [1,с.18]; геніальним винахідником Барановим В., який у своєму сарайчику винайшов такі хімічні розчинники, фарби, технічний пристрій, що працівники Держзнаку дуже здивувались, використовуючи в подальшому його рекомендації для захисту казначейських білетів [2, с.24].

Фальшивомонетництво викликає велику зацікавленість, оскільки грошові знаки виконують функції обміну, плати, накопичення, міри вартості, тобто підроблення грошей – це прямий шлях до збагачення та набуття привілеїв.

Відобразити реальну картину обігу фальшивих грошей на території України доволі складно. Цей вид злочину характерний природною (скритою) латентністю, що зумовлено здатністю злочинців маскувати свою діяльність високою якістю підробок.

Кількість зареєстрованих злочинів за ст. 199 КК України за три попередні роки становила: 2001 р. – 2683; 2002 р. – 1770; 2003 р. – 1616; станом на 16.02.04 – 217.

Аналізуючи показники зареєстрованих злочинів, можна прийти до висновку, що фальшивомонетництво втрачає позицію небезпечного злочину, навіть у порівнянні з 1997 роком (за ст. 79 КК 1960 року), коли зареєстрована кількість злочинів досягала цифри 3646, більш небезпечним був 1998 рік (за ст. 79 КК 1960 року) – налічувалося 4027 фактів фальшивомонетництва.

Розглянуте цифрове співвідношення зареєстрованих злочинів за роками (див. таб. 1) не відображає повністю картину поширеності фальшивомонетництва, оскільки не враховано рівень якості фальшивих грошових знаків. Передати реальний стан загрози кількістю зареєстрованих злочинів в кредитно – грошовій сфері неможливо, оскільки необхідно враховувати обсяг тиражу підроблених грошових знаків.

Табл. 1

Рік	Кількість вилучених підробних банкнот(шт.)	Загальна сума вилучених підробних грошових знаків
1998	22 тис. грн..	395 тис. грн.
1999	18 тис. грн.	120 тис. грн.
2000	14 тис. грн.	236 тис.700 грн.
2001	15 тис. грн.	204 тис. грн.
2002	12 тис.768грн.	162тис.265грн.
2003	6 тис.337 грн.	97 тис. грн.

Кількість вилучених банкнот національної валюти свідчить про зменшення підробних купюр у фінансово-кредитній системі. Але насторожує сучасна тенденція: якість підроблених банкнот зростає і набуває масового характеру за допомогою комп'ютерно-множувальної техніки.

Сучасну масу фальшивих купюр можна поділити за критерієм якості виготовлення на три основні види:

Імітаційні підробки – це ті фальшиві банкноти, виявити підробку яких можна неозброєним оком, знаючи, який вигляд має та чи інша купюра. Не завжди громадяни припускають, що отримують лише зовнішньо імітовані гроші. Так, в селі Первомайка Дніпропетровської області місцевий житель К. через безгрошів'я і відсутність будь-якої роботи, продав свою корову за 1100 гривень. Вранці, вирушивши до магазину за продуктами харчування, громадянин К. з жахом, з'ясував, що десятигривневий папір – розрахунок за продану корову, – виявився фальшивим, як, до речі, і всі інші 109 десятигривневих купюр[8, с.9].

Технологічні підробки – це ті банкноти, які витримують перевірку на стандартних детекторах і виявляти їх під силу експертам. Чітким підтвердженням є так звані «долари Космача» – ця назва пішла від справи раніше судимого фальшивомонетника, якому вдалося реалізувати 16 тисяч підроблених доларів та який мав намір збути ще 192, 4 тисячі іноземної валюти. Продукцію фотографа за професією охоче приймали пункти обміну валют, оскільки детектори визнавали їх справжніми. Це й не дивно, оскільки перед випуском в обіг, продукція фальшивок перевірялась детектором, ультрафіолетовим випромінювачем «Універсал Спектр» [9, с.13].

Суперпідробки, це ті грошові купюри, які не вдається виявити усіма існуючими в наявності детекторами, крім машин Національного Банку. Такі гроші можуть роками знаходитися в обігу, поки не потраплять в руки спеціалісту високого класу. Наприклад, фальшивий супердолар зразка 1996 р. номіналом 100 доларів має завуальовані захисні елементи, які визначаються тільки спеціальними приладами – фактично зроблений повністю аналог[10, с.12].

Характерним є те, що дуже часто фальшиві гроші, які довгий час знаходяться в обігу, виявляються лише в банках при перерахуванні інкасованої виручки. Тобто, підробка виявляється на останній стадії їх обігу. Результати підрахунків свідчать, що більше 70 % фальшивих гривень і 35–40 % фальшивих доларів виявляються в банківських установах. За таких обставин встановлювати розповсюджувачів і розкривати такі злочини дуже важко. Зазначимо, що в Львівській області із 287 афер, пов'язаних з фальшивомонетництвом в 2001 р. в банках виявлено 217, у Харківській області із 215–124 фактів підробленої валюти [8, с.9].

Впродовж 2003 р. у Департаменті державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України вилучено 233 банкноти підроблених євро, хоча нова валюта має 80 елементів захисту [14; с.2], але вона вже піддалася вивченню та незаконному відтворенню [9, с.10].

Рекордною була ситуація в Закарпатській області, де за допомогою струменево-крапельного способу було виготовлено 26 банкнот номіналом 50 євро, серії 2002р. та 19 купюр, номіналом 100 євро [7, с.11].

Історичний експурс способів підробки дає можливість прослідкувати про здібності осіб, що займалися фальшивомонетництвом.

У перші роки грошової реформи 1961 р. в обігу виявлялися підробні металеві монети і паперові купюри 1–3–5 рубльового номіналу, виконані

нескладним способом (чеканка, лиття, штампування, малювання), вони швидко розпізнавались і вилучались з обігу.

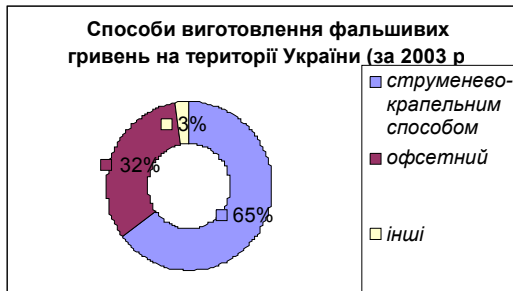
Починаючи з 70-х рр., картина змінилась: в обігу стали з'являтися в значній кількості підробні 10–25–50–100 грошові купюри, облігації державних позик іноземної валюти, які виготовлялися поліграфічним способом, вже були спроби використовувати комп'ютерну техніку [4, с.11].

Некваліфіковані підробки паперових грошей здійснювались шляхом малювання, аплікації, препаріування вертикального, косого або поперечного розрізання справжньої банкноти з метою створення додаткового екземпляра [5, с.112].

80-ті рр. для фальшування монет використовували такі способи, як лиття, гальвінопластичний спосіб, фальсифікація справжніх монет, з метою збільшення номіналу. Для підробних паперових грошей використовували фоторепродуктивний спосіб, поліграфічний спосіб, фототипію (фотомеханічний) [5, с.17–19].

У 90-х р. близько 80% кримінальної продукції виготовлялося фальшивомонетниками за допомогою високих технологій. Поширеними способами були: фотоцинкографія, лазерне гравірування, фотополімерний спосіб, репрографія (жсерокопіювання), офсетний, струменевий друк та ін. [5, с.117–118].

Національна валюта у 2003 р. виготовлялася переважно двома способами: струменево-крапельним та офсетним.

За інформацією ДНДЕКЦ МВС України у 2003 р. на території країни виявлено 39 випадків підробки грошей способом аплікації, переважно з 5\$ на 50\$ доларів. Виготовлені таким способом підробки банкнот часто кваліфікуються як шахрайство, через низьку якість відтворення. Проаналізовані факти свідчать про значне удосконалення цього способу. Найпоширенішою банкнотою в 2003р., на яку посягають фальшивомонетники, є купюра номіналом 10 гривень. Цьому є пояснення, оскільки вона більш розповсюджена і, зазвичай, приглядатися до кожної не вистачить часу.

Науково-технічна революція дала в руки сучасних фальшивомонетників копіювально-мнотжувальну техніку, лазерні принтери, комп'ютери останніх моделей із сучасним програмним забезпеченням, кольорові копіювальні апарати високої розподільної спроможності з програмним управ-

лінням, що зумовило початок нової епохи в історії фальшивомонетництва. Комп'ютеризація суспільства, одночасно сприяє більш швидкому і легкому процесу виготовлення грошових знаків. Так, в січні 2003 р. у Полтаві, працівниками міліції була затримана 16-річна учениця 10 класу під час збуту підробленої купюри номіналом 5 гривень. Було встановлено, що дана особа виготовляла грошові купюри за місцем свого проживання за допомогою комп'ютерної техніки [11, с.11].

Однак реальну загрозу, що підриває стійкість національної валюти, представляють лише організовані групи фальшивомонетників, які використовують високоякісне обладнання, що має здатність масово випускати грошові знаки високої якості. Аналіз преси свідчить, що загроза реальна і протидію необхідно здійснювати на професійному рівні. На Львівщині в 1998 році була виявлена злочинна група з чотирьох осіб, у яких було вилучено 477 тисяч 800 фальшивих доларів США різних серій та номерів. Чотири львів'янина до цієї справи підійшли надзвичайно професійно: протягом 1997–1998 рр. вивчали і конспектували спеціальну літературу, власноручно виготовили креслення окремих деталей друкарського верстату, які виготовляли на замовлення, якісний папір та фарбу закуповували на ринках Польщі. До речі, підробляли захисну поперечну стрічку, шершавість водяних знаків, рельєфність цифр, до того ж на купюрі були червоні та зеленкуваті ворсинки, як на справжніх, які тяжко підробити [12, с. 9].

Удосконалюються не лише способи виготовлення, а й тактика збуту, яка набуває професійного забарвлення, використовуються психологічні прийоми. Наприклад, група з трьох чоловік, закуповуючи партії підробних доларів у м. Одесі, вибирали своїх «клієнтів» за рекламними оголошеннями у м. Миколаєві. Зверталися за домашньою адресою, вдававши, що мають намір купувати дорогі і цінні речі, давали власнику відповідну суму справжніх грошей, потім з невідомої причини повертали товар, але виходячи з квартири, різко змінювали рішення: забирали річ і розплачувалися фальшивими доларами і покидали швидко місце злочину [13, с.3].

Якщо раніше пошуку фальшивомонетників сприяла соціально-демографічна характеристика, принаймні, можна було вибрати категорію підозрюваних за спеціальностями чи здібностями до поліграфічного виробництва (художники, фотографи, цинкографи, ретушери). Сьогодні, лише 27% з усієї кількості вивчених осіб, що викриті у фальшивомонетництві, мають відношення до поліграфічного виробництва, а 73% з них – ніде не працюють і не навчаються. Фальшивомонетництво є сферою діяльності переважно чоловіків(90%), хоча збут фальшивих грошей набуває поширеності й серед осіб жіночої статі. Переважна більшість фальшивомонетників – це особи віком від 16–30 років (60%), 25% – злочинці віком від 30–50 років, 15% становлять особи у віці від 50–60 років. Відносно освіти цієї категорії осіб: 70% мають середню та середню спеціальну, а 30% – вищу освіту. Фактично 70% цієї категорії осіб мають сім'ї і мотивацією злочинної діяльності є відсутність постійного матеріального забезпечення [5, с.187–188].

Фальшивомонетництво нерідко пов'язане з іншими злочинами: незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, незаконним

продажем зброї. Вивчення фактів цього злочину показує, що майже 45% осіб, що займаються фальшивомонетництвом, вчиняють адміністративні правопорушення (порушення паспортного режиму, правил торгівлі та ін.), які не слід ігнорувати при вирішенні справ про адміністративні правопорушення.

Географія поширеності фальшивомонетництва станом на 2003 р. має такий вигляд: виготовлення фальшивих грошових знаків найбільше поширено у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Миколаївській, Тернопільській, Херсонській області; поширені факти збуту мали місце у Львівській, Луганській, Закарпатській, Вінницькій, Чернігівській областях [9, с.11].

Сучасний стан фальшивомонетництва одночасно є результатом вжитих заходів протидії та прогнозом подальших проявів цього злочину в наступних роках. Проведений історичний екскурс та сучасна характеристика фальшивомонетництва дозволила перекоонатись, що способи та види підробки набувають якості, масовості та широкого використання новітньої комп'ютерно-копіювальної техніки.

Результати нашого дослідження можуть посприяти виявленню способів протидії, в першу чергу визначення шляхів запобігання цього виду злочину.

Список літератури: 1. Польської Г.Н. Рыцари фальшивых банкнот. М, 1982. 2. Колобаев А. Коллекция // Арт-Мозаика. 2003. 8–14 декабря. 3. Гильмутдинов А.Р. Проблема определения ущерба от изготовления и сбыта поддельных денежных знаков и ценных бумаг государственного займа // Преступность в сфере кредитно-финансовых отношений и на рынке ценных бумаг. Вып. 1: Проблемы борьбы с экономическими преступлениями, совершаемыми с использованием ценных бумаг : специальный информационно-аналитический бюллетень. М., 1998. 4. Прохорова Е.В., Пуляхин В.А. Расследование фальшивомонетничества. М., 1989. 5. Болотский Б.С. и др. Фальшивые деньги (фальшивомонетничество) / Под ред. профессора В.Д. Ларичева. М. 2002. 6. Александров Ю.В. Ответственность за изготовление и сбыт поддельных денег или ценных бумаг: Лекции. К., 1973. 7. Інформація про фальшиві банкноти національної та іноземної валюти, які були вилучені на території України в 2003 році та зареєстровані в ДНДЕКЦ МВС України. 8. Широченко В. «Умельцы» на пенсию не собираются // Уголовное дело. 2002. №7. 9. Сидоренко О. Фальшиві гроші тільки зовні хороші // Міліція України. 2004. №2. 10. Пахолко О. Доллар – немає проблем. Зараз надрукую... // Іменем Закону. 22.05.1998. 11. Зацеклярный В. Фальшивка, или кто станет следующей жертвой? // Криминальная хроника. 2004. №3. 12. Юсупов В. Найкращу американську «капусту» штампували... у Вінниці // Міліція України. 2003. №12. 13. Полищук О., Неелов И. Нацбанк Украины предупреждает: в огороде фальшивая капуста // Бизнес. 2001. №6. 14. By John K. Cooley The False Money weapon Global policy forum/Christian Science Monitor . January 15' 2002

Надійшла до редколегії 27.05.04

Г.С. Полищук

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА БРАКОНЬЄРСТВА

Сучасний екологічний стан в Україні без перебільшення кризовий. Розроблені державні та регіональні екологічні програми, щорічне невиконання яких внаслідок недостатнього фінансування стало звичною нормою, не вирішують в цілому задачу покращення екологічної обстановки [1, с.13].